

Cei patru piloni ai mișcării studentești

Introducere

Când am început acest articol, mi-am pus o problemă fundamentală: cum aș putea să definesc acel set de idealuri, acțiuni, principii, prietenii, victorii sau frustrări care au devenit parte din viața celor care au hotărât să reprezinte studenții și să își dedice ani prețioși și energie pentru această cauză comună.

Termeni precum: politici studentești, organizații studentești, federații studentești, studenți reprezentanți, deși sună similar pentru un cititor extern, pentru cei implicați în fenomenul numit mișcare studentească, ele relevă diferite înțelesuri. Diversitatea societăților din Europa, în special perspectiva acestora asupra educației, politicilor și guvernării se reflectă totodată și în societățile studentești.

Principii precum solidaritatea și libertatea de expresie pot fi considerate propagandistice și învechite de către cei care discută despre democrație din spatele unui calculator mai scump decât salariul pe un an de zile al unui profesor în alte părți ale Europei. Mișcarea studentească nu este atât de "roz" pentru toți studenții. În luna decembrie a anului 2005, colega noastră Tatsiana Xoma, a fost arestată pentru că a militat pentru drepturile studenților, Asociația Studenților din Belarus fiind singura membră ESU care operează clandestin. Acela a fost unul dintre momentele în care m-am simțit norocos ca fiind un student român de după '89.

Într-o perioadă a masificării învățământului superior, rolul studenților ca parteneri cu drepturi egale în politicile educaționale a fost recunoscut considerabil.¹² Cu toate acestea, la nivel național și local, în multe țări studenții sunt încă percepuți ca având mai degrabă un rol consultativ. În perioada 2006-2008, ESU a efectuat evaluări ale mișcării studentești în țări unde modelul reprezentării studentești nu era încă bine definit sau implementat, precum Turcia, Kosovo, Armenia sau Republica Moldova. ESU a devenit un partener demn de încredere asigurând expertiza organizațiilor recunoscute pe plan internațional pentru contribuția lor la stabilitate și democrație, precum OSCE. De exemplu, o vizita de studiu comună a fost

¹ "Towards the European Higher Education Area", *Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001*, pages 2-3;

² "Realising the European Higher Education Area", *Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003*, page 5;

efectuată în iunie 2008 de Oficiul OSCE din Yerevan și ESU cu privire la mișcarea studentească din Armenia. În continuare, ESU a inițiat propria platformă pentru misiunile de dezvoltare, coordonată de Comitetul de Dezvoltare al Uniunii Europene a Studenților. Acest articol își propune să sprijine misiunile de dezvoltare, având ca grup țintă societățile studentești. Mai mult, conceptele descrise mai jos formează un set de principii de bază. Acest corpus reprezintă așteptările studenților de la organismele mișcării studentești. Articolul formează o referință pentru autoevaluare și critică deschisă în interiorul organismelor studentești, contribuind astfel la îmbunătățirea mișcării studentești, în special la relația cu studenții obișnuiți.

Context

1. Criza democratică a societății reflectată asupra mișcării studentești

În ciuda recunoașterii ca organisme progresive de promovare a democrației, societățile studentești urmează trendul întregii societăți: participarea activă în procesele electorale este mică, minoritățile întâmpină dificultăți în a deveni parte din principalul curent de gândire politică, nivelul încrederii în cei aleși este scăzut, populația se identifică greu cu liderii aleși, exemplele de bune practici ale liderilor aleși nu sunt atât de răspândite pe cât ne-am dori noi să fie. Ne confruntăm cu o lipsă de participare atât cantitativă, numeric vorbind, cât și calitativă. Impactul este evident: la nivel de societate, partidele își pierd din membri, în special tineretul întoarce spatele politicii. Criza politică dintre votanți și lideri se transferă și în societățile studentești. O purtare exemplară nu este suficientă pentru a atrage susținerea majorității studenților; aceasta trebuie să fie însoțită de măsuri de depășire a prejudecăților.

2. Studenții în prim-planul schimbării lumii

Europa democratică a fost cutremurată de mișcările sociale din 1968, o reacție puternică împotriva societăților învechite, mișcări văzute ca înlocuirea moralității tradiționale (religie, patriotism, respect față de autorități) cu cea liberală (egalitate, libertate sexuală, drepturile omului) care domină societățile europene din zilele noastre. Noile curente politice și-au lărgit vizibilitatea, cum ar fi ecologismul și emanciparea femeilor. Studenții au fost în fruntea protestelor din Spania, Italia, Germania de Vest, Marea Britanie, Belgia, și în special în Franța, unde UNEF a condus acțiunea "French May": aproximativ 500 de mii de protestatari; în urma căreia guvernul lui De Gaulle a trebuit să demisioneze.

Anii '68 s-au remarcat prin cortina de fier. Cronologic, protestul din '68 a urmat protestelor poloneze din lunile ianuarie și martie pentru drepturile studenților și împotriva comunismului, cărora li s-a împotrivit regimul cu anti-proteste sub forma grupurilor de muncitori și intervenții ale poliției. Mișcarea a avut un fond liberal și a revendicat dreptul la o opinie pentru intelectuali și artiști. Protestele studențești din '71 din Croația au fost orientate mai mult înspre latura națională, militând pentru educația în limba croată. Totul a avut loc în contextul primăverii de la Praga.

Protestele din anii '68 au fost precedate de revoluția maghiară din '56. Este de remarcat faptul că protestele studențești din Szeged au umilit Uniunea Oficială a Studenților Comuniști (DISZ), reinstituind MEFESZ (Uniunea Studenților din Universitatea și Academia Maghiară), o organizație studențească democratică, interzisă în prealabil de dictatura Rákosi. Studenții români, în special cei din Timișoara, au protestat în semn de solidaritate cu vecinii lor. A fost primul caz de conflict violent din partea studenților împotriva organizațiilor studențești comuniste impuse și folosite de regim ca și unelte de propagandă și represiune. Un asemenea sistem a supraviețuit până astăzi în Belarus.

3. Diversitatea în cadrul mișcării studențești europene

În fond, mișcarea studențească se adresează problemelor sociale și academice cu care se confruntă studenții. Pentru funcționarea organizațională, aceasta realizează și administrarea și dezvoltarea organizației. Totuși, reprezentanții studenților sunt foarte diferiți, de la codul de îmbrăcăminte și retorică la atitudinea vizavi de conceptele politice. Pe lângă contextul contemporan al societății și moștenirea politică, varietatea rezultă din cultura societăților. Identitatea culturală a unei societăți se exprimă prin simbolurile sale (cuvinte, gesturi și obiecte), eroi sau modele de comportament, ritualuri sau ceremonii și prin valorile împărtășite implicit de toți. Cultura unei societăți poate fi definită de un set de dimensiuni, cum ar fi: distanța vizavi de putere, individualitate/ colectivitate, masculinitate/ feminism, reacția vizavi de incertitudine și orientarea pe termen scurt/ termen lung. Mobilitatea a contribuit în proporții considerabile la netezirea diferențelor culturale, dar principalii factori de expunere la culturile diferite sunt internetul și televizorul.

Cei patru piloni

Abordări în mișcarea studențească

Ca și efect al factorilor prezentați în paragraful anterior, abordările în cadrul mișcării studențești sunt destul de variate. La o extremă, avem mișcările de la bază. Acestea sunt în general reactive, intense când problemele sunt acute. Structural vorbind, ele urmăresc modelul “plasei”. Pozițiile care conferă putere sunt punctele de pe ramurile de comunicare, și cele din negocierile din prim-plan. Ele sunt instabile, din moment ce nu urmăresc o anumită strategie. La cealaltă extremă se află fenomenul de “ogindire a instituțiilor”. Mișcările se adaptează la cerințele dialogului cu instituțiile relevante. Rolul reprezentanților este, în principal, cel de realizare a politicilor. Structura este regulată și ierarhică. Activitățile sunt focalizate pe cercetare și politică. Sunt urmărite strategiile pe termen mediu și lung. Stabilitatea acestui tip de organizații este ridicată.

De remarcat este faptul că aceasta nu e neapărat o dihotomie. Există cazul unor organizații care au abordat cu succes ambele metode. O combinație echilibrată a celor două reprezintă condiția prealabilă a succesului. “Echilibrarea” depinde de nivelul la care este realizată reprezentarea: local, național sau european.

Ce reprezintă o mișcare socială?

La origine, o mișcare socială e generată de o discrepanță în societate care afectează o mare parte a populației. Ea generează redefinirea puterilor în societate. Prelegerea e tumultuoasă și impresionează o mare parte a populației. Ea e condusă de personalități inspirate și carismatice, care beneficiază de suport și recunoaștere din partea maselor. Mișcarea socială se organizează pentru o cauză și își pierde impulsul pe măsură ce cauza declanșatoare este înlăturată.

Societățile europene s-au dezvoltat eliminând discrepanțele care au determinat declanșarea mișcărilor sociale. Totuși, suntem încă martori ai manifestării unor astfel de mișcări; inclusive, modalitățile de manifestare au evoluat. Pe lângă trăsăturile care diferențiază o mișcare modernă de cea a unui ONG normal, voi numi câteva pe care le consider definitorii:

- **Legitimitatea este privită ca fiind principiul suprem când e vorba de hotărârea unei strategii;**
- **Stabilește proceduri de responsabilitate față de populația reprezentată;**
- **Se bazează pe conceptul de solidaritate;**
- **Posedă un surprinzător potențial latent care poate fi declanșat de modificările din contextul societății.**

Uniunile studențești se încadrează, în general, în modelul “mișcării sociale”.

În “Declarația de la Ljubljana”, creată la a 15-a Convenție a Studenților Europeni în Ljubljana, în martie 2008, definește un set de 4 piloni de bază care reprezintă esența tuturor mișcărilor democratice studențești: reprezentativitate, deschidere, democrație și independență.

1. Reprezentativitatea

Într-o perspectivă orientată spre student, reprezentativitatea poate fi definită ca măsura în care corpurile mișcării studențești reflectă caracteristicile formale ale studenților, ce derivă în mare măsură din organizarea structurală și politică oficială a sistemului educației terțiare al unei țări. Indicatorii pot fi:

- Numărul total de studenți care sunt implicați în procesul electoral conform dispozițiilor oficiale și realității;
- Balanța regională, atâta timp cât nu există vreo diferență semnificativă în accesarea corpurilor reprezentative din cadrul regiunilor;
- Balanța tipologiei instituționale (privată/publică și universitate/politehnică/colegiu), în aceleași condiții.

În termeni politici, reprezentativitatea este definită ca reflecția intereselor legitime ale corpului studențesc în politicile promovate. Politicile mișcării studențești ar trebui să reprezinte răspunsul studenților la politicile educaționale promovate de autorități. Legitimitatea și relevanța politicii uniunii studențești pot fi folosite ca indicatori calitativi ai reprezentării.

Relația dintre cei aleși și studenții alegători este un alt indicator al reprezentativității, care se ocupă cu politicile interne ale uniunilor studențești.

În contextul social, populația studențească ar trebui să reprezinte întreaga societate și uniunile studențești au rolul de a o promova. Această abordare deschide dezbateră pe accesibilitate și abilitare.

2. Deschiderea

Un aspect al deschiderii este accesibilitatea uniunilor studențești, indiferent de fondul socio-economic, orientarea rasială, politică sau sexuală, credința într-o religie, dizabilități sau oricare alte particularități individuale care ar putea limita accesul.

În termeni oficiali, o uniune studențească este accesibilă dacă nu sunt la putere politici discriminante, dar practica a arătat că aspectele oficiale nu sunt suficiente, din moment ce societatea continuă să limiteze accesul într-o manieră neoficială, în ciuda politicilor oficiale. Politicile de abilitare pot fi utilizate pentru a asigura accesibilitatea grupurilor mai puțin prezente în uniunile studențești, dar cu ținte clare de participare și pentru o anumită perioadă de timp. Permanența politicilor de abilitare poate fi percepută ca o încălcare a drepturilor la democrație.

Un efect ilustrativ al accesibilității este faptul că acele corpuri alese devin o reflecție a diversității în rândul populației studențești.

Celălalt aspect cheie al deschiderii este posibilitatea studenților obișnuiți de a-și reprezenta colegii. Toți studenții trebuie să aibă posibilitatea de a participa la alegeri și de a fi votați. Singura calitate necesară a unui student reprezentant este capacitatea de a-i reprezenta pe cei alegatori și studenții care votează sunt singurii care au dreptul de a-i judeca. Totuși, abuzurile în ceea ce privește aspectul deschiderii sunt mai degrabă, un fenomen familiar. Un exemplu este existența politicilor oficiale care limitează deschiderea în domeniul performanțelor academice, dar cele mai discriminante practici nu au o bază formală.

3. Democrația

Democrația e indicată de două procese strans corelate între ele: alegerile și procesul decizional. Indiferent de structura uniunii studențești – plană sau piramidală, alegerile trebuie să fie democratice și bazate pe vot. Deciziile trebuie să urmeze un curs prestabilit, fiecare nivel ierarhic având propria categorie de competențe decizionale. De exemplu, o politică centrală, cum ar fi reacția împotriva taxelor de școlarizare trebuie să fie adoptată de un corp ierarhic cu nivel decizional mai mic, cât mai aproape de student din punct de vedere administrativ, în vreme ce deciziile operaționale sunt luate de corpuri relevante, fiind în legătură cu persoanele care le implementează. Odată ce un nivel ierarhic este stabilit, trebuie să fie însoțit de

competențele decizionale permise. Modul în care aceste competențe sunt respectate reflectă și nivelul de democrație din cadrul unei organizații.

Pluralismul este una din trăsăturile democrației. Structurile studențești trebuie să promoveze pluralismul și să stabilească bine acest concept în cadrul structurii. Fiecare ar trebui să se simtă bine exprimându-și propriile păreri. Într-o structura la fel de diversă și educată ca uniunile studențești, conflictele de opinie sunt obișnuite și binevenite, ele contribuind la progresul organizației. Vocile critice trebuie să fie identificate și consultate când se construiesc argumentări în numele studenților. În nici un caz, nu sunt acceptate dictatura majorității sau a minorității.

Alegătorii trebuie să fie capabili să-și mențină reprezentanții responsabili. Pentru ca acest fapt să poată fi realizat, liderii trebuie să utilizeze metode raționale de planificare și consultare a studenților, bazate pe eficiență. În cazul unui success amânat, lipsa de participare în numele studenților obișnuiți nu poate fi o scuză acceptabilă, dar structura studențească își poate acuza liderii de utilizarea unor metode nepotrivite. Un rol important în această relație îl dețin informarea și comunicarea. Mai mult, o obligație implicit rezultată din nevoia de a se dezvolta este ca liderii studenților să se poarte ca educatori în politicile și problemele de participare ale studenților. O conducere inspirată care urmărește nevoile și așteptările studenților poate ajuta la rezolvarea crizei democratice în mișcarea studențească.

4. Independența

Independența poate fi definită ca absența oricărei influențe în reprezentare și în procesele democratice, cum ar fi alegerile și procesul decizional. Uniunile studențești sunt sensibile la influența actorilor cu care interacționează: administrația HEI, instituții guvernamentale, partide politice.

Ca urmare a conștientizării faptului că studenții fac parte din comunitatea academică, ei participă prin intermediul reprezentanților în structurile care guvernează instituțiile de învățământ superior. Independența cere ca alegerile să fie realizate fără interferențe relevante care ar putea influența rezultatele, atât oficial cât și neoficial, care provin din forțe din afara corpului studențesc. Studenții participă și în unitățile de asigurare a calității, de etică și de anti-corupție; capacitatea și implicarea lor nu este omogenă în Europa. Mișcarea studențească se străduiește ca studenții să-și delege singuri toți reprezentanții. Mandatul de reprezentare trebuie

să fie conceput de un corp studentesc relevant, input-ul beneficiarilor fiind limitat la punctele de informare și dezbateri.

Existența unor reglementări care să favorizeze alegerile studentești și procesele de reprezentare contribuie în mare măsură la independența mișcării studentești. Ele constituie o necesitate în țările în care sistemul oficial de guvernare se suprapune cu cel informal într-un mod funcțional eficient. În alte culturi, unde sistemul funcționează, dar nu datorită reglementărilor scrise, formalitatea nu este o cerință prealabilă pentru independență; eficiența sa este indicată de modul în care comunitatea academică asimilează politicile oficiale.

Problema delicată a independenței este relația cu partidele politice. Mișcarea studentească este ideologică din cauza trăsăturii de uniune: reprezentând mai degrabă, o masă compactă de populație educată, al cărei “capital” este “puterea minții” și “vârsta”. Istoria contribuie la această disonanță: uniunile studentești influențate de mișcările anilor '68 în țările care nu erau membre ale tratatului de la Varșovia, consideră ușor și normal identificarea lor cu ideologia de stânga, în vreme ce restul Europei e prinsă într-o confuzie ideologică. Ideologia de stânga este asociată în unele cazuri cu moștenirea totalitarismului. România: protestele de stradă pentru pace din anii '90 împotriva comunismului în Piața Universității, implicând o masă mare de studenți, au fost anihilate cu echipe de mineri, la solicitarea lui Ion Iliescu, cel mai proeminent lider al partidului social democrat român. Bulgaria: partidul socialist a fost creat după decizia partidului comunist de a părăsi Marxism-Leninismul. Polonia: primele alegeri organizate de PSRP în 33 de universități înaintea alegerilor parlamentare din 22.10.2007 indicau o preferință de 72.69% pentru partidele de centru-dreapta și de dreapta. **Nu poate fi stabilită o relație între ideologia de partid și independența politică.**

Cu toate acestea, linia subțire este câteodată depășită. Cum putem identifica intruziunea partidelor politice în mișcarea studentească? Totul depinde de contextul național, dar poate fi generalizat ca impactul forțelor non-studentești asupra politicilor și acțiunilor mișcării studentești, cum ar fi susținerea pozițiilor politice cu puțină/fără consultanță/înțelegere cu corpul studentesc, “spălarea” imaginii liderilor politici nepopulari în rândul studenților. Dovezile oficiale ale interferenței sunt greu de adus în asemenea cazuri.

Oficial. putem delimita intruziunea partidelor politice ca fiind situații în care deciziile structurilor studentești sunt influențate de deciziile politice într-o manieră ierarhică.

Una din modalitățile de a proteja independența uniunilor studențești este asigurarea autonomiei administrative, adică uniunea studențească să fie cea care deține controlul asupra propriilor resurse: birou, conturi bancare, personalitate juridică, buget, echipamente etc.

Sunt și alte cazuri de încălcări ale independenței cum ar fi intruziunea în procesele democratice ale alumnilor sau armata. Ele sunt izolate și specifice, rezultând din contextul național.

În orice caz, protecția exagerată a independenței poate duce la izolare socială, plasând organizația departe de scopul său inițial și reducând reprezentativitatea acesteia.

Concluzie

Nu există un singur model de implementare a pilonilor mai sus menționați. Când se emit judecăți asupra capacităților unui anumit model, trebuie ca cineva să se familiarizeze cu societatea în care modelul acționează și să înțeleagă tensiunile dintre mediul organizațional și contextul exterior.

Implementarea corectă a celor patru piloni, din respect pentru contextul național, va duce la:

- Legitimitate ridicată în crearea mesajelor politice;
- Credibilitate în activitățile de lobby și apărare;
- Încredere în activitățile ample în ceea ce privește studenții individuali sau organizațiile membre (în cazul structurilor de tip “umbrelă”),

Mișcarea studențească europeană este dezvoltată și datorită diferitelor metode de implementare a modelului cu cei patru piloni și datorită capacității de a schimba aceste practici pentru dezvoltarea personală.

Acest articol este bazat pe o perspectivă europeană și a fost creat pregătind și efectuând vizite de studiu, în cadrul dezbaterilor cu colegii mei din cadrul echipei vizitei de studiu și cu reprezentanți ai diverșilor actori din învățământul superior. Aș vrea să amintesc cu recunoștință de vizitele de studiu din Albania, Ucraina, Turcia, Moldova și Armenia. Un efect special de “rafinare” a fost adăugat părerii mele de diversele puncte pe care a trebuit să le apăr împotriva colegilor mei (reprezentanți naționali din cadrul ESU). Munca depusă pentru a 15-a ediție a

Convenției Studenților Europeni din Ljubljana, intitulată “Studenți pentru democrație” a adus o perspectivă analitică finală.